

the education, who had clear national ideas. And wide range of activities in the field of education with sustainable national aspirations is an a great example for modern works.

Keywords: *P.M. Dubrovsky, the first Poltava provincial agriculturist, education, agriculture, Petrovskaya Agricultural and Forestry Academy, magazine «Hutoryanyn».*

Одержано 25.03.2016.

УДК 63:001.8

Наталія Щебетюк
(Київ)

ПЛАНИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.

Висвітлено результати дослідження діяльності Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у перші роки функціонування. За допомогою проблемно-хронологічного і порівняльного методів проаналізовано процес організації та планування науково-дослідної роботи президії Академії і її мережі. Реорганізація структури галузевого дослідництва на початку 30-х рр. ХХ ст. супроводжувалася зміною методологічних підходів та великим організаційним і проблемно-тематичним навантаженням з боку партійно-державної системи. Впродовж нетривалого періоду спроектовано перший єдиний план в історії сільськогосподарської дослідної справи України, що стало одним із головних здобутків Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук в період її становлення. Започатковане планування сприяло координації аграрних досліджень, їх наближенню до практичних потреб виробництва, розмежуванню тематичних і функціональних завдань і налагодженню зв'язків між господарськими організаціями.

Ключові слова: *науково-дослідна робота, організація, план, тематика, завдання, матеріали, опрацювання, методологія.*

У сільськогосподарській науці України першої половини 30-х рр. ХХ ст. відбувався процес академізації, що змінював методологічні підходи до організації дослідницького процесу та його складових. Політична ситуація в країні впливала на усі сфери суспільного життя, не стало виключенням і функціонування створеної у 1931 р. Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН). Висвітлення в науковій літературі загальних аспектів академізації галузевого дослідництва у працях професора В.А. Вергунова [1], науковців Г.О. Глазунова [2], Н.М. Новосад [3], О.М. Пильтяй [4] та інших сучасних дослідників ніяк не зменшує інтересу до поглибленого вивчення її окремих складників. Зокрема, знаковим явищем стало створення першого проблемно-тематичного плану роботи науково-дослідних установ сільськогосподарської галузі під егідою новоствореної інституції. Висвітлення науково-організаційних чинників формування піонерського проекту розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки і є метою даного дослідження.

Щоб зрозуміти важливість створення академічної установи для розвитку галузевого дослідництва варто не оминати увагою той факт, що до моменту організації Академії все керівництво науково-дослідною роботою зосереджувалося в науково-технічному секторі НКЗС УСРР. При цьому управлінські функції науково-технічного сектору полягали лише в організаційному адмініструванні. Планування науково-дослідної роботи та методологічне спрямування були абсолютно відсутніми. Тому необхідність створення Академії полягала у потребі посилити методологічне керівництво, спланувати науково-дослідну роботу, наблизити її до потреб сільськогосподарського виробництва, залучити широке коло учасників до галузевого дослідництва тощо. З початку 1930 р. сільськогосподарська

дослідна справа проходить етап реконструкції. Замість інтегральних науково-дослідних станцій організуються спеціальні науково-дослідні інститути та станції за галузевою ознакою. Значна частина науково-дослідних установ створювалися заново, а не лише на базі існуючих дослідних станцій. Такі установи репрезентували собою ще молоді наукові організації і за складом наукових кадрів і методологічними підходами до роботи їх вважали найближчими до завдань соціалістичної реконструкції сільського господарства.

Таким чином, у 1930 р. відбулася зміна методологічного підходу до побудови організаційної структури сільськогосподарської дослідної справи. Вже у 1931 р. під керівництвом президії ВУАСГН в основному завершилася організація мережі науково-дослідних установ із побіжним спрямуванням роботи безпосередньо в русло соціалістичного сільськогосподарського виробництва. Зокрема, президією Академії у 1931 р. здійснювався перехід з 3-х ступеневої системи організації науково-дослідної роботи до 2-х ступеневої системи. Зональні станції ліквідовувалися. Частина з існуючих у 1931 р. станцій реорганізовано в опірні пункти, деякі – у Всеукраїнські дослідні станції з тих галузей сільського господарства, які не мали науково-дослідних інститутів.

Аналіз планування діяльності ВУАСГН дозволяє констатувати проведення надзвичайно великого обсягу організаційної роботи з включенням проблемної тематики з окремих напрямів галузі. Як засвідчують архівні джерела, насамперед ВУАСГН розробила детальний план науково-організаційної роботи на 1931 р. помісячно в розрізі структури [5]. План роботи президії Академії відповідно до статусу керівного апарату, охоплював широкий діапазон організуючих, декларуючих та нормативних аспектів функціонування установи. Загалом, до плану роботи президії на 1931 р. увійшло близько 50 різносторонніх питань за виключенням дрібних організаційних моментів, що стосувалися роботи самої Академії.

Постійне керівництво та інспектування науково-дослідних організацій Академія проводила через організаційний сектор, який очолював Т.В. Заєць. У своїй роботі сектор охоплював різні напрями сільськогосподарської науки, зокрема діяльність установ економічної галузі, рослинництва, тваринництва, механізації та електрифікації сільського господарства, а також заповідників, комісії боротьби з наслідками шкідництва та комісії виконання. Планово-методологічний сектор ВУАСГН під керівництвом члена президії П.І. Попова на початку своєї діяльності основну увагу приділяв вивченню й узагальненню наявного стану і тематики науково-дослідної роботи в сільському господарстві УСРР. Передбачалося подальше опрацювання планів робіт науково-дослідних установ на 1932 р., єдиного зведеного проблемно-тематичного плану робіт ВУАСГН. Редакційно-видавничий сектор очолював член президії ВУАСГН Т.Г. Білаш. На початковому етапі вирішувалися організаційні аспекти налагодження видавничої роботи Академії та її мережі. Зокрема, визначення друкованих органів ВУАСГН, організація сумісно з масовим сектором видання загальнодоступної наукової літератури, підготовка до друку кварталних бібліографічних оглядів сільськогосподарської літератури тощо. У співпраці з керівником масового сектору І.М. Онищенком опрацьовувалися методи донесення й сприяння застосуванню результатів науково-дослідної роботи в сільськогосподарській практиці. Планували провести облік осередків масового дослідництва та винахідництва у радгоспах, колгоспах, МТС із подальшим їх розширенням та здійснити реєстр і розгляд винаходів та пропозицій щодо раціоналізації в сільськогосподарському виробництві.

Встановлено, що здійснена реорганізація допомагала наблизити роботу науково-дослідних інститутів до практичного виробництва, надавала певної ваги опірним пунктам. Одночасно розмежувалася робота між опірними пунктами та інститутами. Також опрацьовувалося питання організації виробничо-навчально-дослідних комбінатів, зокрема коноплярського, зернового, молочного, плодоягідного та свинарського [22]. Принцип побудови таких комбінатів передбачав діяльність сільськогосподарського вищого закладу та науково-дослідного інституту на базі великого спеціалізованого господарства. Вважалося,

що такий підхід допоможе забезпечити наукове обслуговування сільськогосподарського виробництва і одночасно вирішить кадрове питання.

За результатами проведеного президією Академії у червні 1931 р. інспектування планів робіт мережі науково-дослідних установ, було виявлено багато недоліків. Плани науково-дослідних установ характеризувалися багатотемністю і тривалими термінами. Наприклад у 1931 р. по всій мережі закінчено лише 41 відсоток тематики, а решта перейшли на 1932 р. [19, арк. 4]. Серед причин невиконання планів вказувалося на незабезпеченість науковими кадрами та науково-оперативними коштами. Проте, внести кардинальні зміни у плани робіт у другій половині року не видавалося можливим, оскільки тематика науково-дослідної роботи знаходилася в процесі опрацювання.

До найголовніших здобутків ВУАСГН за період її нетривалого функціонування належить зведений проблемно-тематичний план розвитку сільськогосподарської науки в Україні на 1932 р., який став першим в історії вітчизняної сільськогосподарської науки взагалі [20]. На поточний рік планувалося 24 народногосподарських завдання із 100 комплексних науково-дослідних проблем, а в межах цих напрямів – вирішення 401 вузлової теми. В основу складання проблемно-тематичного плану покладено ряд партійних постанов – ЦК КП(б) «Про організаційно-господарське зміцнення колгоспів» і «Про піднесення якості виробництва радгоспів», ЦК ВКП(б) «Про прискорення селекційної роботи», ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У «Про піднесення врожайності сільськогосподарських культур» та постанову ЦК КП(б)У «Про піднесення продуктивності тваринництва» та ін. [6, арк. 56]. Зрозуміло, перелічені документи вимагали серйозного підходу і відповідальності з боку наукової спільноти та Наркомату земельних справ до процесу проектування розвитку сільськогосподарської науки в УСРР.

Як засвідчує доповідна записка завідувача планово-методологічного сектору ВУАСГН Д.С. Лимаренка в президію ВАСГНІЛ, робота над плануванням розпочалася із розсилки відповідних директив усім науково-дослідним установам мережі [7]. Із метою широкого обговорення різнобічних питань планування передбачалося проведення загальних нарад та конференцій для усієї системи ВУАСГН та господарських організацій. Враховуючи задекларовані вимоги тісного зв'язку науки з практикою, до складання єдиного плану науково-дослідної роботи залучали оперативні й господарські органи. Трестам та Укрколгоспцентру пропонувалось надати в президію ВУАСГН перелік необхідної для розв'язання тематики і обговорити її разом з усією системою [8]. Опрацювання контрольних чисел, плану робіт, кошторису Академії та її мережі на 1932 р., а також подальшу розробку другого п'ятирічного плану (1933–1937) здійснювала бригада в складі: І.М. Онищенко (керівник), М.Д. Лясківського і Ключникова (заступники), М.Г. Піскунова (відповідальний секретар) і членів бригади – Д.С. Лимаренка, Я.Я. Класена, Г. Коротуна, С.Є. Кравчука, В.П. Круглікова, А.І. Платоненка, К.К. Віторта, А.П. Крутька, О.Я. Савенка, М.К. Крупського, Куленка [9]. Варто зауважити про постановку надзвичайно коротких строків виконання цієї роботи. Так, згідно з наказом ВУАСГН, створена 5 серпня 1931 р. бригада вже у трьохденний термін мала представити план роботи президії Академії, а до 28 серпня поточного року подати перший варіант контрольних цифр, остаточно закінчити складання кошторису і плану робіт не пізніше 5 вересня. Доповідь бригади про розробку нової п'ятирічки і ролі в ній сільськогосподарської науки очікувалась в президії Академії на 1 вересня.

В основу побудови плану ставився принцип виконання галузевими установами наукової проблематики відповідно до реальних вимог соціалістичного сільського господарства. Подальший розвиток і вдосконалення виробництва вимагали чіткої організації тематичних завдань при складанні планів науково-дослідними установами на 1932 р. Отримавши матеріал від НКЗС УСРР, Держплану та трестів, бригада ВУАСГН розподіляла роботу між окремими секціями бригади (рослинництва, тваринництва, механізації й економіки), які під час опрацювання окремих питань розподіляли завдання між загальними

і галузевими інститутами, які в свою чергу відповідали за якість і термін їх виконання [22]. Члени бригади визначали шляхи реалізації завдань, тобто у якій зоні, який тип науково-дослідної установи і за якою методикою проводитиметься робота. Такий підхід дозволяв додатково переглянути існуючу мережу науково-дослідних установ і за певної можливості внести окремі коректури. Також з'ясувалася можливість і форми утворення галузевих науково-учбово-виробничих комбінатів.

Для формування основних інструкцій щодо складання планів використовувалися вихідні матеріали ВАСХНІЛ [10] і директиви сектора науки Держплану [11]. Згідно з проголошеними завданнями відповідальна секція визначала для кожної установи кадровий потенціал та кошти для їх виконання. Секції проробляли тематику та плани науково-дослідної роботи, її методи і місце реалізації (лабораторія, ділянка, колгосп, радгосп, комбінат), а також ув'язку тем плану із завданнями сільськогосподарського виробництва. Зокрема, на основі цього секції планували командировки та експедиції наукових співробітників до науково-дослідних установ, проектували напрями винахідництва на 1932 р., видавничі плани наукової та науково-популярної літератури та ін. Тематичне спрямування було закріплене конкретними директивами, які стосувалися найважливіших господарських завдань для всієї мережі установ (зернова проблема, розвиток тваринництва і кормова база, технічні культури, спеціалізація і районування, організація праці, городне та молочне господарство, сільськогосподарський транспорт, застосування електрики у тваринництві та базові завдання механізації, селекція, стандартизація, агрогрунтознавство та хімізація) [12; 13]. Крім того, загальні інститути планували свою роботу з урахуванням здійснення методологічного керівництва спеціалізованими інститутами.

Таким чином, до 5 жовтня 1931 р. планово-методологічний сектор отримав плани робіт усіх установ за виключенням Всесоюзного інституту свинарства та Інституту махорки. Зведення проблемно-тематичного плану на 1932 р. передбачалося завершити до 15 жовтня і приступити до опрацювання перспективного плану на другу п'ятирічку. Підготовлений зведений план науково-дослідної роботи бригадою подавався на затвердження президією ВУАСГН та НКЗС УСРР. Завершити планування вдалося на початку наступного року. На другому пленумі ВУАСГН 17–20 лютого 1932 р. перший в історії сільськогосподарської науки України єдиний проблемно-тематичний план було затверджено. Отже, відбулося започаткування планування розвитку сільськогосподарської науки в Україні для потреб аграрної галузі народного господарства.

Окрім того, передбачалося, що зведений план науково-дослідної роботи на 1932 р. буде вихідним матеріалом для складання перспективного плану науково-дослідної роботи на 1933–1937 рр. Із цього приводу усі організаційні аспекти з теоретичним наповненням обговорювалися на третьому пленумі ВУАСГН 26–29 червня 1932 р. у м. Харкові [14]. Також у цей час здійснювалася підготовка другого п'ятирічного плану розвитку сільськогосподарського виробництва. Для загального керівництва роботою ряду державних, господарських, наукових і громадських організацій над другим п'ятирічним планом і генеральним планом електрифікації, в Укрдержплані під головуванням Я.М. Дудника утворено спеціальну комісію [15]. Заступниками голови було призначено Ю.М. Коцюбинського і Соколіна. До президії комісії увійшов президент ВУАСГ академік О.Н. Соколовський.

Опрацювання нового п'ятирічного плану науково-дослідної установи узгоджували з відповідними господарськими організаціями та з плановими відділами земельних і колгоспних установ [16]. Кожна науково-дослідна установа проектувала зі свого напрямку діяльності п'ятирічний план розвитку галузі сільськогосподарського виробництва та відповідно до нього п'ятирічний план науково-дослідної роботи. В основу проектування другої п'ятирічки покладались директиви XVII конференції ВКП(б) (1932). При кожній науково-дослідній установі утворювалось спеціальне бюро або бригада з опрацювання п'ятирічки, що підпорядковувалася керівництву відповідного бюро п'ятирічки при ВУАСГН.

Увесь план будувався на тлі подальшої поглибленої спеціалізації виробництва і максимального використання продуктивних сил окремих районів. Як свідчить пояснювальна записка до плану робіт, передбачалося планування з 3-х головних розділів – загальна частина, проблеми окремих галузей і виробничі типи окремих підприємств та проблеми районів України [21]. Проектування зазначених частин проводилося розрізнено науково-дослідними установами системи НКЗС УСРР і спорідненими системами під керівництвом бюро п'ятирічки НКЗС за участю ВУАСГН. До конкретної проробки, особливо спеціальних проблем долучали трести, колгоспні центри та професійні та громадські організації. Крім того, опрацювання окремих проблем передбачало заслуховування і апробацію на засіданнях бюро п'ятирічки наукової методології, детального плану і техніки проробки теми, наслідків опрацювання апробованих бюро матеріалів.

Із урахуванням генеральних партійних і державних установок ВУАСГН визначила 15 народногосподарських завдань на 1933–1937 рр., які охоплювали весь комплекс сільськогосподарського виробництва [17]. Ці завдання включали понад 80 комплексних проблем і 646 вузлових тем. Опрацьовуючи вузлову тематику на 5 років із усіх галузей сільськогосподарської науки, ВУАСГН виходила з матеріалів проблематики і тематики 1932 р. Велика кількість тем були багаторічними і цілком природно, їхня розробка переходила на наступні роки. Частину вузлових тем виключили з плану через відсутність актуальності. Перший варіант зведеної проблематики і тематики не розподіляли по роках, оскільки завершені у перші роки п'ятирічки вузлові теми могли бути продовжені в інших постановках. Після вузлової тематики пророблялася проблематика самих інститутів із конкретно визначеними темами, розписаними за роками виконання із визначеною потребою матеріальних ресурсів. Оскільки було відкинуто методи попередньої роботи, які передбачали визначення й опрацювання тематики окремими вченими і яка не завжди пов'язувалася з актуальними проблемами сільського господарства, ВУАСГН здійснювала зміну методологічних підходів. Низка проблем і тем опрацьовувалися колективно з залученням різних інститутів, оскільки одна вузькопрофільна установа не могла охопити цілого комплексу питань з тієї чи іншої теми. Таким чином, по кожній вузловій темі визначався один головний інститут як такий що розробляє конкретні питання тематики і розподіляє функції між інститутами, відділи яких беруть участь в опрацюванні даної проблеми або теми. Такий підхід дозволяв науковим співробітникам усієї мережі ВУАСГН орієнтуватися в ситуативному опрацюванні проблематики. Після затвердження НКЗС УСРР, план ще поглиблювали та удосконалювали. Завершення проектування плану очікувалося до 1 вересня 1932 р. [18] Перший варіант плану виглядав як первинне проектування обсягу робіт і шляхів їхнього виконання у вигляді цифрових показників і стислого обґрунтування методології.

Отже, аналіз архівних матеріалів дозволяє зробити висновок про активне включення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у процес наукового забезпечення головних проблем сільськогосподарського виробництва. Вирішення комплексу організаційних питань щодо розгортання діяльності мережі науково-дослідних установ ВУАСГН відбувалося з урахуванням нових методологічних підходів, орієнтованих на побудову й обслуговування соціалістичних форм господарювання. За короткий термін Академії вдалося спроектувати роботу на 1931 р., а згодом сформував єдиний зведений проблемно-тематичний план на 1932 р., який став основою для планування роботи усієї мережі на 1933–1937 рр. Вперше здійснене масштабне планування сприяло виокремленню методологічних, тематичних і функціональних аспектів складного процесу розвитку сільськогосподарської науки в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вергунов В.А. Академізація вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: історико-науковий аналіз / В.А. Вергунов // Нариси з історії природознавства і техніки : зб. наук. праць / Центр

досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, Укр. тов. істориків науки. – К. : Фенікс, 2005. – Вип. 45. – С. 167–182.

2. Глазунов Г.О. Професор А.М. Сліпанський (1896–1942) – вчений, педагог, організатор аграрної науки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.07 «Історія науки і техніки» / Глазунов Геннадій Опанасович ; Держ. наук. с.-г. бібліотека НААН. – К., 2012. – 21 с.

3. Новосад Н.М. Діяльність академіка О.Н. Соколовського у контексті розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні (1884–1959 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.07 «Історія науки і техніки» / Новосад Наталія Миколаївна ; Держ. наук. с.-г. бібліотека УААН. – К., 2008. – 23 с.

4. Пильтяй О.М. Розвиток дослідної справи в агрогрунтознавстві України (30-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.07 «Історія науки і техніки» / Пильтяй Оксана Миколаївна ; Держ. наук. с.-г. бібліотека УААН. – К., 2008. – 21 с.

5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО України), ф. 1055, оп. 1, спр. 25, арк. 277–281 зв. [План робіт Всеукраїнської академії с.-г. наук на 1931 р.].

6. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 352, арк. 54–68 [Передумова до плану роботи н-д інститутів Академії на 1932 р.].

7. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 57, арк. 20–22 [Доповідна записка ВАСГНІЛ про складання планів науково-дослідної роботи на 1932 р. планово-методологічним сектором ВУАСГН].

8. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 57, арк. 23 [Звернення до всіх трестів Наркомзему та Укрколгоспцентру].

9. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 55, арк. 10. [Наказ ч. 21. по Всеукраїнській академії с.-г. наук від 5 серпня 1931 р.].

10. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 336, арк. 32 [Звернення у планово-методологічний сектор ВАСГНІЛ щодо складання плану 2 п'ятирічки].

11. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 336, арк. 33 [Звернення до Держплану. 17 лютого 1932 р.].

12. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 295, арк. 88–100 [Директиви по складанню плану наук. робіт н-д установ Всеукр. академії с.-г. наук на 1932 р. (схвалені президією академії 11.08.1931 р.)].

13. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 361, арк. 100–102зв. [Перелік тем, що їх розробляють н-д інститути з програми робіт щодо складання плану 2 п'ятирічки].

14. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 279, арк. 1 [Президією ВУАСГН на 25.06.32 р. скликається 3 пленум].

15. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 609, арк. 44–45 [Наказ № 51 по Держ. план. комісії УСРР від 23 черв. 1931 р., м. Харків].

16. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 336, арк. 1 [Звернення до всіх директорів н-д інститутів, станцій та опорних пунктів системи ВУАСГН].

17. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 527, арк. 27–100 [П'ятирічний план розвитку с.-г. науки (1933–1937)].

18. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 361, арк. 99–99зв. [Звернення Бюро п'ятирічки до н-д установ ВУАСГН].

19. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 242, арк. 1–23 [Короткий звіт ВУАСГН за 1931 р. (Відчит про роботу н-д установ системи ВУАСГН за 1931 рік)].

20. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 559, арк. 4–24 [Зведений план науково-дослідної роботи в сільському господарстві України на 1932 р.].

21. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 336, арк. 7–8 [Коротка пояснююча записка до плану робіт бюро п'ятирічки 07.12.1931 р.].

22. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 63, арк. 11–13 [План роботи бригади по складанню плану н-д роботи на 1932 р. та перспективного плану нової п'ятирічки (1933–1937)].

REFERENCES

1. Verhunov V.A. Akademizatsiia vitchyznianoї silskohospodarskoї doslidnoi spravy: istoryko-naukovyi analiz / V.A. Verhunov // Narysy z istorii pryrodoznavstva i tekhniky : zb. nauk. prats / Tsentr doslidzhen naukovotekhnichnoho potentsialu ta istorii nauky im. H.M. Dobrova NAN Ukrainy, Ukr. tov. istorykiv nauky. – K.: Feniks, 2005. – Vyp. 45. – S. 167–182.

2. Hlazunov H.O. Profesor A.M. Slipanskyi (1896–1942) – vchenyi, pedahoh, orhanizator ahrarnoi nauky Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.07 «Istoriia nauky i tekhniky» / Hlazunov Hennadii Opanasovych ; Derzh. nauk. s.-h. biblioteka NAAN. – K., 2012. – 21 s.

3. Novosad N.M. Diiialnist akademika O.N. Sokolovskoho u konteksti rozvytku silskohospodarskoї nauky ta osvity v Ukraini (1884–1959 rr.) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.07 «Istoriia nauky i tekhniky» / Novosad Nataliia Mykolaivna ; Derzh. nauk. s.-h. biblioteka UAAN. – K., 2008. – 23 s.

4. Pyltiai O.M. Rozvytok doslidnoi spravy v ahrogruntoznavstvi Ukrainy (30-ti roky XX st.) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.07 «Istoriia nauky i tekhniky» / Pyltiai Oksana Mykolaivna ; Derzh. nauk. s.-h. biblioteka UAAN. – K., 2008. – 21 s.

5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshcheyk orhaniv vlady ta upravlinnia (TsDAVO Ukrainy), f. 1055, op. 1, spr. 25, ark. 277–281 zv. [Planrobit Vseukrainskoi akademii s.-h. nauka 1931 r.].
6. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 352, ark. 54–68 [Peredumova do planu roboty n-d instytutivAkademiina 1932 r.].
7. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 57, ark. 20–22 [Dopovidna zapyska VASHNIL pro skladannia planiv naukovo-doslidnoi robotyna 1932 r. planovo-metodolohichnym sektorom VUASHN].
8. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 57, ark. 23 [Zvernennia do vsikhtrestiv Narkomzemuta Ukrkolhosptsentru].
9. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 55, ark. 10. [Nakazch. 21. Po Vseukrainskii akademii s.-h. naukvid 5 serpnia 1931 r.].
10. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 336, ark. 32 [Zvernennia u planovo-metodolohichnyi sektor VASHNIL shchodo skladannia planu 2 p'iatyrichky].
11. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 336, ark. 33 [Zvernennia do Derzhplanu. 17 liutoho 1932 r.].
12. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 295, ark. 88–100 [Dyrektyvy po skladanniu planu nauk. robit n-d ustanov Vseukr. akademii s.-h. nauka 1932 r. (skhvaleni prezydiieiu akademii 11.08.1931 r.)].
13. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 361, ark. 100–102zv. [Perelik tem, shchoyikh rozrobliaiut n-d instytuty z prohramy robit shchodo skladannia planu 2 p'iatyrichky].
14. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 279, ark. 1 [Prezydiieiu VUASHN na 25.06.32 r. sklykaietsia 3 plenum].
15. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 609, ark. 44–45 [Nakaz № 51 poDerzh. plan. komisii USRR vid 23 cherv. 1931 r., m. Kharkiv].
16. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 336, ark. 1 [Zvernennia do vsikh dyrektoriv n-d instytutiv, stantsii ta opornykh punktiv systemy VUASHN].
17. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 527, ark. 27–100 [P'iatyrichnyi plan rozvytku s.-h. nauky (1933–1937)].
18. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 361, ark. 99–99zv. [Zvernennia Biurop'iatyrichkydo n-d ustanov VUASHN)].
19. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 242, ark. 1–23 [Korotkyzvit VUASHN za 1931 r. (Vidchytprobotu n-d ustanovsystemy VUASHN za 1931 rik)].
20. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 559, ark. 4–24 [Zvedenyi plan naukovo-doslidnoi roboty v silskomu gospodarstvi Ukrainyna 1932 r.].
21. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 336, ark. 7–8 [Korotka poiasnuiucha zapyska do planu robit biurap'iatyrichky 07.12.1931 r.].
22. TsDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 1, spr. 63, ark. 11–13 [Plan roboty bryhady po skladanniu planu n-d robotyna 1932 r. Ta perspektyvnoho planu novoi p'iatyrichky (1933–1937)].

Щебетюк Н. Планы развития сельскохозяйственной науки в Украине вначале 30-х гг. XX в.

Представлены результаты исследования деятельности Всеукраинской академии сельскохозяйственных наук в первые годы функционирования. С помощью проблемно-хронологического и сравнительного методов проанализирован процесс организации и планирования научно-исследовательской работы президиума Академии и ее сети. Реорганизация структуры отраслевого исследовательства в начале 30-х гг. XX в. сопровождалась изменением методологических подходов и большой организационной и проблемно-тематической нагрузкой со стороны партийно-государственной системы. В течение непродолжительного периода было спроектировано первый единый план в истории сельскохозяйственного опытного дела Украины, что стало одним из главных достижений Всеукраинской академии сельскохозяйственных наук в период становления. Начатое планирование способствовало координации аграрных исследований, их приближению к практическим потребностям производства, разграничению тематических и функциональных задач и налаживанию связей между хозяйственными организациями.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, организация, план, тематика, задачи, материалы, обработка, методология.

Shchebetyuk N. Planning of development of agriculture science at the beginning of the 30th of XX cent. in Ukraine.

In this article is described the results of scientific work of Ukrainian Agriculture Science during the first years of its work. There is analyzed the process of organization and planning of scientific research work of the Academy and its branches using the historical and comparison methods. The reorganization of structure of the research at the beginning of the 30th was accompanied with the change

of methodological approaches and great organizational and problem-thematic task of the party-state system. Within a short period was made the first clear plan in the history of agricultural research work of Ukraine and it was one of the main achievements of the Ukrainian Academy of Agricultural Sciences during its formation. This planning contributed to the coordination of agricultural research, approaching their practical needs, delimitation of thematic and functional objectives and linkages between economic organizations.

Keywords: scientific-research work, organization, plan, topics, tasks, materials, analyzing, methodology.

Одержано 3.03.2016.

УДК 613.2:001.891(477)«1929/1941»

Лідія Товкун
(Переяслав-Хмельницький)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗДОБУТКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ В 1929-1941 рр.

У статті аналізується внесок інститутів харчування у розвиток гігієни в Україні в 1929-1941 рр. Особливого значення надається розгляду наукових досягнень інститутів харчування в Одесі, Харкові, Києві та Донецьку за досліджуваний період.

У висновку стверджується, що виконана у 1929-1941 рр. в Україні науково-дослідна робота в галузі гігієни харчування сприяла покращенню санітарно-харчового нагляду, громадського харчування та зниженню рівня харчових токсикоінфекцій. Одеським, Харківським і Київським інститутами харчування вивчено фактичний стан громадського харчування в селі, розроблено принципи побудови їдалень стаціонарного та пересувного типів, раціональний режим дня і харчування, організацію диференційованого харчування у зернорадгоспах. Донецьким інститутом харчування розроблено раціони харчування різних груп робітників гірничої промисловості. Водночас українськими інститутами харчування розроблено наукові основи організації бракеражу і лабораторного дослідження кулінарних виробів; вишукування нових або мало використовуваних харчових ресурсів, підвищення поживної цінності страв, розробки гігієнічних методів кулінарії, рецептур приготування страв; розв'язано проблему ліквідації сезонності споживання овочів.

Ключові слова: гігієна, гігієна харчування, Одеський інститут харчування, Харківський інститут харчування, Київський інститут харчування, Донецький філіал Українського інституту харчування, харчові токсикоінфекції, гігієнічні методи кулінарії.

Із налагодженням мирного життя в Україні у 20-30-х рр. ХХ ст., із бурхливим зростанням підприємств громадського харчування і харчової промисловості, наявність ряду складних питань щодо підвищення якості громадського харчування створили умови для термінового заснування науково-дослідних інститутів харчування. У рішенні Колегії Наркомздор'я УРСР від 19.06.1929 р. щодо питань про підсумки роботи Всеукраїнської санітарно-харчової наради була ухвалена постанова про організацію санітарно-харчових інститутів в Одесі та Харкові. Відповідно до цього рішення в 1929 р. був організований Одеський інститут народного харчування, а в 1930 р. – Український інститут харчування в Харкові з філіалами в Києві та Донецьку. З 1931 р. філіал Українського інституту харчування в Києві став самостійним інститутом.

Вивчення наукових здобутків цих інститутів дозволить відтворити загальну картину становлення та розвитку гігієни харчування в Україні в 20-30-х рр. ХХ ст.

Про діяльність науковців вищезгаданих інститутів йдеться у публікаціях Б.Л. Гордіна [3; 4], О.О. Грандо [5], а також Я. Ганіткевича [1; 2] у розрізі досліджень про розвиток